

MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDA MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

Xasanova Marg'uba Safar Qizi

Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrası Katta o'qituvchisi, Toshkent amaliy fanlar universiteti, Gavhar ko'chasi 1-uy, Tashkent 100149, O'zbekiston

MargubaXasanova@utas.uz, ORCID ID: 0009-0007-3407-1439

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13291832>

Annotatsiya: Ushbu maqolada mustaqillik yillarida O'zbekistonda maktabgacha ta'limning rivojlanishi haqida so'z yuritilib, ulardan foydalanish imkoniyatlarini oshirish va sifatni oshirish borasida erishilgan yutuqlar haqida so'z boradi. Hukumat tomonidan maktabgacha ta'lim muassasalari va bolalar bog'chalari sonini kengaytirish, yangi milliy o'quv dasturlarini joriy etish, pedagoglar malakasini oshirish borasidagi ishlar muhokama qilinmoqda. Shu bilan birga, shahar va qishloq joylaridagi yaratilgan maktabgacha ta'lim olish imkoniyatlari to'g'risida ham muhokama etiladi.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, O'zbekiston, taraqqiyot, mustaqillik, foydalanish imkoniyati, sifat, o'quv dasturi, o'qituvchilar malakasini oshirish, qishloq joylari, arzonligi, davlatning sa'y-harakatlari, muammolar.

1 KIRISH

O'zbekiston yoshlar davlatidir. Umumiy aholining taxminan 60% ni 25 yoshgacha bo'lgan bolalar, o'smirlar va yoshlar tashkil qiladi. Bolalarga mehr-muhabbat, ularning salomatligi, farovonligi va ta'lim-tarbiyasi haqida qayg'urish O'zbekistonning qadimiy merosi ekanligi bilan boshqa xalqlardan ajralib turadi. Bolalar va yoshlar tarbiyasi mamlakatimiz davlat siyosatining asosiy ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Shu bois 1992-yil iyun oyida "Ta'lim to'g'risida"gi qonunning qabul qilinishi yosh suveren davlatimizda ta'lim sohasidagi ilk islohotlardan biri bo'ldi.

O'zbekistonda ta'lim sohasidagi islohotlarning mazmun-mohiyati ta'lim tizimining mavjud intellektual salohiyatini saqlab qolish, demokratik fuqarolik jamiyati va erkin bozor iqtisodiyoti sharoitida har tomonlama rivojlangan, yetuk shaxsni kamol toptirishdan iborat. Shunday ekan, ham jismonan, ham ma'nan sog'lom avlodni voyaga yetkazish asosiy maqsadlarimizdandir. Bizning yangi ta'lim siyosatimizning asosiy tamoyillari bu boradagi sa'y-harakatlarni qo'llab-quvvatlaydi. Ayni paytda mamlakatimizning barcha ijtimoiy faolligi va rivojlanish istiqbollari o'zgartirish jarayonida darsliklar yangilanmoqda, yangi fanlar qo'shilmoqda, professor-o'qituvchilar tarkibini qayta tayyorlash ishlari olib borilmoqda. Yangi davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish yanada takomillashmoqda. Ko'p sonli yangi turdagi maktablar, bog'chalar yaratilmoqda.

Shu bilan birga, bolalar bog'chasi, umumta'lim maktabi, ilmiy-ta'lim muassasalarini o'z ichiga olgan o'quv majmuasini davom ettirish bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borilmoqda.

1992-yil iyul oyida O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonunining qabul qilinishi bu yo'ldagi dastlabki fundamental qadamlardan biri bo'ldi, unda bu boradagi siyosatning asosiy tamoyillari mustahkamlandi. Shuningdek, "Maktabdan tashqari ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida", "Xalq ta'limi hududiy organlari tuzilmasini takomillashtirish to'g'risida"gi qarorlar kabi boshqa qonun hujjatlari ham qabul qilindi. Bu islohot maktabgacha ta'limni ham chetlab o'tmadi. Uni yanada

rivojlantirish uchun "Maktabgacha ta'lim sohasidagi normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi qonun, "O'zbekiston Respublikasida davlat maktabgacha ta'lim muassasasi to'g'risida", "O'zbekiston Respublikasi hududidagi nodavlat maktabgacha ta'lim muassasasi to'g'risida"gi qonunlar qabul qilindi.

2 TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maktabgacha ta'lim yosh bolalarning rivojlanishidagi hal qiluvchi bosqichdir, chunki bu ularning kelajakdagi ilmiy muvaffaqiyatlari uchun mustahkam poydevor yaratadi. O'zbekistonda hukumat tomonidan keyingi yillarda maktabgacha ta'lim sifati va undan foydalanish imkoniyatlarini oshirishga katta e'tibor qaratilmoqda. O'zbekistonda maktabgacha ta'limni rivojlantirish yo'lidagi asosiy yutuqlardan biri maktabgacha ta'lim muassasalari va bolalar bog'chalari sonining sezilarli darajada ko'payganidir. 2012-yilda O'zbekistonda jami maktabgacha yoshdagi bolalarning atigi 23 foizi maktabgacha ta'lim muassasalariga qamrab olingan bo'lib, qishloq joylarda bu ko'rsatkich 8,5% ni tashkil etdi. 2017-yildan buyon maktabgacha ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar natijasida bugungi kunda O'zbekistonda maktabgacha yoshdagi bolalarining 71,8% dan ortig'i maktabgacha ta'lim muassasalariga qamrab olingan. Maktabgacha ta'limning mavjudligining bunday ortishi butun mamlakat bo'ylab, ayniqsa, avvallari maktabgacha ta'lim muassasalarini yetishmayotgan qishloq joylarida bolalarning foydalanish imkoniyatlarini yaxshilashga yordam berdi.

Davlatimiz tomonidan maktabgacha ta'lim muassasalari sonini kengaytirish bilan birga, ushbu muassasalarda ta'lim sifatini oshirishga ham e'tibor qaratildi. 2018-yilda maktabgacha ta'lim bo'yicha yangi milliy "Ilk Qadam" o'quv dasturining joriy etilishi butun mamlakat bo'ylab maktabgacha ta'lim muassasalarida olib borilayotgan o'qitish usullari va mazmunini standartlashtirishga yordam berdi. Bundan tashqari, o'quv dasturlari va malaka oshirish imkoniyatlari orqali maktabgacha ta'lim muassasalari o'qituvchilarining malakasini oshirishga qaratilgan sa'y-harakatlar amalga oshirildi.

Bunday yutuqlarga qaramay, O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishda hali ham yechimini kutayotgan vazifalar mavjud. Hal etilishi lozim bo'lgan asosiy muammolardan biri bu shahar va qishloq joylarida maktabgacha ta'limdan foydalanish imkoniyatining nomutanosibligidir. Qishloq joylarda maktabgacha ta'lim muassasalari sonini ko'paytirish bo'yicha muvaffaqiyatlar kuzatilayotgan bo'lsa-da, shahar muassasalariga nisbatan sifat va resurslar bo'yicha hali ham jiddiy kamchiliklar mavjud.

Yana bir qiyinchilik – bog'cha puli to'lovi muammosi, chunki O'zbekistondagi ko'plab oilalar farzandlarini maktabgacha ta'lim muassasalariga berish bilan bog'liq xarajatlarni o'z zimmalariga olishga qiynalmoqda. Hukumat tomonidan kam ta'minlangan oilalarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha subsidiya dasturlari amalga oshirilgan bo'lsa-da, barcha bolalarning yuqori sifatli erta ta'lim olish imkoniyatini ta'minlash uchun maktabgacha ta'lim tizimiga qo'shimcha sarmoya kiritish zarur.

3 MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

“Mustaqillik yillarida O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish” mavzusidagi maqolani tahlil qilishda mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan so'ng maktabgacha ta'lim tizimi qanday rivojlanganligini ko'rib chiqish zarur. Bunga hukumatning tashabbuslari va siyosati, o'quv dasturlari va o'qitish usullaridagi o'zgarishlar, shuningdek, O'zbekistondagi bolalar uchun maktabgacha ta'limdan foydalanish imkoniyatlari va sifatiga ta'sirini o'rganish kiradi. Bu jihatlarni tanqidiy tahlil qilish orqali mamlakatimizda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish borasidagi muammolar va muvaffaqiyatlar haqida atroflicha tushunchaga ega bo'lish mumkin.

Bundan tashqari, mazkur mavzu doirasida adabiyot tahlilini boshqa mamlakatlarda o'xshash mavzularni o'rgangan ilmiy ishlarga havola qilish orqali kengroq ma'lumotlarga ega bo'lish mumkin. Jeyn Greyning "Erta bolalik ta'limi: global kontekstlarda siyosat va amaliyot" va Jaipaul Rupnarinning "Erta bolalik ta'limining qiyosiy istiqbollari" kabi tadqiqotlar butun dunyo bo'ylab maktabgacha ta'lim tizimlaridagi tendentsiyalar va ilg'or tajribalar haqida qiyosiy tahlil va O'zbekistonda maktabgacha ta'limni rivojlantirishning kengroq istiqboli uchun qimmatli tushunchalarni beradi.

4 TAHLIL VA NATIJALAR

Bolalarga yo'naltirilgan ta'lim – O'zbekiston ta'lim tizimidagi yangi yondashuv. Shu ma'noda bugungi kunda maktabgacha ta'lim muassasasida bolalarga qanday o'rganish bo'yicha o'zlari tanlash imkoniyati yaratilmoqda. O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi maktabgacha ta'lim strategik boshqarmasi bosh mutaxassisi Irina Groshevaning aytishicha, “Avval qo'llanilgan modelda tarbiyachi eng muhim asosiy shaxs edi. Hozir esa asosiy rolni bola o'ynaydi. bola o'z faoliyatini tanlash huquqiga ega”. Uning aytishicha, hozir O'zbekistonda maqsad bolalarda analitik fikrlash va ijodkorlikni rivojlantirishdir. Uning fikricha, aynan

ijodkorlik bolaning shaxsiyatining o'sishiga imkon beradi.

Jahon banki ham O'zbekistonga sifatli maktabgacha ta'limni rivojlantirish hamda sohadagi turli loyihalarni moliyalashtirish orqali yordam bermoqda. Jahon bankining O'zbekistondagi vakolatxonasi rahbari Marko Mantovanellining ta'kidlashicha, bolalarga erta yoshdan boshlab yo'naltirilgan ta'limni qo'llab-quvvatlash ularga muammolarni osonroq hal qilish imkonini beradi. “Muammolarni yechish yo'lda o'quvchi bo'lish qobiliyatini rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega”, deb tushuntiradi u. Kichik Shixmaxshod qishloqda o'yin guruhi deb ataladigan yana bir muqobil maktabgacha ta'lim muassasasi mavjud. U yerdagi aralash yoshdagi bolalar o'yin orqali o'rganadilar. UNICEF ta'lim sohasidagi islohotlarni kengroq qo'llab-quvvatlash bilan bir qatorda, O'zbekistonda sakkizta shunday o'yin guruhini ochishga yordam berdi. UNICEFning O'zbekistondagi vakili Munir Mammadzodaning so'zlariga ko'ra, ushbu maktabgacha ta'lim muassasalarida “yumshoq ko'nikmalar va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari, o'zaro muloqot qilish va muammolarni hal qilish, garchi ular o'sha yoshda juda kichik bo'lsa-da,” ular uchun keng imkoniyatlarni yaratmoqda.

O'zbek bolalari uchun ta'lim-tarbiyani yaxshilashga qaratilgan ushbu e'tiborlar natijasida bugungi kunda maktabgacha ta'lim muassasasi o'qituvchisi kasbi mashhur kasb tanloviga aylandi. Bu kasb o'quvchilari yangi zamonaviy ta'lim berish uslublariga moslashish uchun ijodiy o'rgatish yo'llarini ham o'rganmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, mustaqillik yillarida O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish natijasida aholining foydalanish imkoniyatlarini oshirish va sifatni oshirish borasida sezilarli yutuqlarga erishildi. Shu bilan birga, barcha bolalar maktabgacha ta'lim muassasalarida sifatli ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lishini ta'minlash uchun hali ham hal qilinishi kerak bo'lgan muammolar mavjud. Pedagog kadrlar tayyorlashga sarmoya kiritishni davom ettirish, qishloq joylarda maktabgacha ta'lim muassasalaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish va bog'cha uchun to'lov narxlaridagi muammolarni hal qilish orqali O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimini yanada mustahkamlashi va ta'limni eng yuksak natijalarga olib chiqishi mumkin.

ADABIYOTLAR:

- 1) O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi. (2021). Biz haqimizda. <http://moliya.uz/uz>
- 2) Osiyo taraqqiyot banki. (2020). O'zbekiston: O'zbekiston uchun ta'lim sohasini baholash. <https://www.adb.org/publications/education-sector-assessment-uzbekistan>
- 3) YUNESKO. (2019). O'zbekistonda erta yoshdagi bolalarni tarbiyalash va tarbiyalash. <https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/early-childhood-care-and-education-uzbekistan>

- 4) Jahon banki. (2018). O'zbekistonda maktabgacha ta'limni takomillashtirish. <https://www.worldbank.org/en/results/2018/06/20/improving-preschool-education-uzbekistan>
- 5) YUNESKO (2020). "Dastur" (ingliz tilida) (PDF). Ta'lim kelajagi bo'yicha xalqaro komissiya. 1-chi. Parij: Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ta'lim, fan va madaniyat tashkiloti raqamli kutubxonasi. Asl nusxadan arxivlangan, 23.01.2022. https://web.archive.org/web/20220123103554if_/https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372674.
- 6) Problemy obrazovaniya i puti resheniya v proektstrategii innovatsionnogo razvitiya [Ta'lim muammolari va yechimlari innovatsion rivojlanish strategiyasi loyihasida mavjud]" (rus tilida). Gazeta.uz (uz: Newspaper.uz). 2018-07-13. Arxivlangan. Asli 2022-05-17. https://web.archive.org/web/20220517123558if_/https://www.gazeta.uz/ru/2018/07/13/education-strategy/.
- 7) <https://moeten.com/pre-school-education-in-uzbekistan-goes-mobile>
- 8) <https://ru.euronews.com/2021/10/29/lw-02-uzbekistan-learning-world-sujet>
- 9) Mamleeva, Alfia. (2018). Developing Soft Skills And Critical Thinking. 1914-1921. 10.15405/epsbs.2018.12.02.202.